

Begeleiding Startende Leraren

ABINDUCTIE

Een sterk begin

Reader uitgewerkte activiteiten

Ontwikkelgroep

GSTARTERSDAG

STUDYNOPENCULTURATIE

TWERKDRUK

ZAPROGRAMMA

SCHOOLOPLEIDER

VISIE

UVONTWIKKELING

COBSERVERENDELEERLING

HIJKLMTIMEMANAGEMENT

Universiteit Utrecht

Begeleiding Startende Leraren

Inleiding

Op iedere school is begeleiding voor startende leraren anders ingericht. Door het uitwisselen van methoden van begeleiding is het mogelijk om van elkaar te leren en het eigen begeleidingsprogramma verder te verbreden of aan te passen. In het kader van het project Begeleiding Startende Leraren regio Utrecht is deze reader samengesteld. Hierin staan een aantal activiteiten van begeleiding voor startende leraren uitgewerkt.

De activiteiten zijn uitgewerkt door de leden van de Ontwikkelgroep¹. Zij hebben zich zowel tijdens als na bijeenkomsten ingezet om de activiteiten waar zij trots op zijn, zo volledig mogelijk uit te werken. Alle activiteiten zijn in hetzelfde schema verwerkt. De Ontwikkelgroep heeft met hun feedback bijgedragen aan de optimalisatie van het schema, opdat elke activiteit voor iedere andere schoolopleider, schoolleider of docent leesbaar en bruikbaar is.

De reader is in ontwikkeling. In de loop van het project zullen er meer uitgewerkte activiteiten toegevoegd worden.

Ko Melief (projectleider)

Rosanne Zwart (onderzoekscoördinator)

en Anthea Aerts (student-assistent)

¹ De ontwikkelgroep bestaat uit vijf schoolopleiders van de volgende scholen: het Montessori Lyceum Herman Jordan, het St. Bonifatiuscollege, het Koningin Wilhelmina College – Culemborg, het O.R.S. Lek en Linge en het Christelijk Lyceum Veenendaal

Universiteit Utrecht

Begeleiding Startende Leraren

Inhoudsopgave

Inleiding.....	3
Thema Werkdruk	7
Timemanagement.....	7
Thema Enculturatie.....	9
Startersdag.....	9
Startersdag (2)	11
Startersdag voor instromers	13
Omgaan met regels.....	15
Lesmateriaal verzamelen	17
Docent op school-middag.....	19
Les voorbereiden in groepsverband	21
Les voorbereiden met ervaren docent	23
Thema Professionele Ontwikkeling	25
Ouderavond	25
Ouderavond (2).....	27
Lesobservatie bij ervaren collega.....	29
Lesobservatie bij ervaren collega (2)	31
Lesobservatie bij ervaren collega (3)	33
Toetsen nakijken met ervaren docent.....	35
Praktijk gericht onderzoek uitvoeren	37
Les-Studie.....	39
Themabijeenkomst: zelfstandig werken.....	40
Thema Observatie & Coaching.....	43
Intervisie: De incidentmethode	43
Intervisie: Het kwaliteitenspel	45
Intervisie: Video-intervisie	47
Video-interactie begeleiding.....	49
Observatie met ICALT in de klas	51
Bijlagen.....	53
Bijlage 1: leeg activiteiten schema.....	53
Bijlage 2: aanvullend materiaal activiteit “Timemanagement”	55
Kernkwadranten	55
Bijlage 3: aanvullend materiaal activiteit “Omgaan met regels”	56

Regels en afspraken	56
Opdracht	57
Bijlage 4: aanvullend materiaal activiteit “Ouderavond”	58
Rollenspel de bal	58
Bijlage 5: aanvullend materiaal activiteit “Themabijeenkomst: zelfstandig werken”	59
Observaties uit de ‘moeilijke’ klas: wat een startende docent vaak doet.....	59
Tips hoe te handelen.....	60
Het invulblad	62
Bijlage 6: aanvullend materiaal activiteit “Intervisie: De incidentmethode”	63
Procedure incidentmethode (in volgorde nummering).....	63
Bijlage 7: aanvullend materiaal activiteit “Observatie met ICALT in de klas”	64
Het ICALT observatieformulier.....	64
Aandachtspunten bij invullen ICALT observatie instrument	65

Thema Werkdruk

TIMEMANAGEMENT

Naam activiteit	“Druk, druk, druk”
Thema activiteit <i>enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching/ werkdruk</i>	Werkdruk
Doel activiteit	Startende leraren inzicht geven in het fenomeen werkdruk en eenvoudige adviezen om de werkdruk te verbeteren
Begeleidingsjaar	1, 2 en 3 Aan het begin van het schooljaar
Deelnemers	Startende leraren en/of stagiairs
Individueel / Groeps grootte	1-16 deelnemers
Tijdsduur	1-2 uur
Aantal keren	1 x per schooljaar Na een half jaar een reflectiemoment
Vorbereiding activiteit	A4 of PowerPoint met schema kwadranten maken en/of printen
Korte omschrijving activiteit	Plenair bespreken wie het druk heeft, waarmee en waardoor dat komt. Vervolgens informeren wie wil leren efficiënter met zijn kostbare tijd om te gaan. Toelichting kwadranten. Individueel voorbeelden en oplossingen bedenken. Plenair uitwisselen
Volgend op de activiteit	Reflectiemoment na een half jaar
Benodigd materiaal	Zie bijlage 2: aanvullend materiaal activiteit “Timemanagement” PowerPoint en/of A4 met kwadranten
Randvoorwaarden	
Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	Docenten klagen vaak over werkdruk; dit is een analyse van het probleem en biedt mogelijke oplossingen

Variaties/ Aanvullingen	Pareto-principe als verklaring en DELLE als alternatieve aanpak
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	Denise Hulst: Een volle agenda, maar nooit druk (Kampen 2011) Ad van der Hulst: Kwadranten (www.adjustintime.nl)

Thema Enculturatie

STARTERSDAG

Naam activiteit	Startersdag
Thema activiteit <i>enculturatie/</i> <i>professionele ontwikkeling/</i> <i>observatie en coaching/ werkdruk</i>	Enculturatie
Doel activiteit	Beginnende docent dusdanig te informeren dat hij/zij de volgende dag kan lesgeven
Begeleidingsjaar	1 Aan het begin van het schooljaar
Deelnemers	Startende leraren, schoolopleider(s) en rondje langs belangrijke personen (conciërge, roostermaker(s), teamleider, hoofd ICT, etc.)
Individueel / Groep(sgrootte)	Naar gelang
Tijdsduur	3 uur
Aantal keren	1 x per schooljaar
Vorbereiding activiteit	Schoolopleider verstuurt uitnodiging met datum, plaats en tijd Schoolopleider heeft collega's ingelicht Lokaal is geregeld Laptop, sleutels, magister is geregeld
Korte omschrijving activiteit	Welkom heten en voorstelrondje (eigen schooltijd, je favoriete ...) <ol style="list-style-type: none"> 1. Noodzakelijke zaken: sleutels, rooster, e-mailadressen, postvak, begeleiders vaksectie, website en map uitdelen 2. Kort de visie van de school 3. Lesvoorbereiding: wat heb je gedaan, ben je er klaar voor 4. Vragenrondje. NB: het is belangrijk dat de schoolopleider open staat voor vragen en duidelijk laat blijken dat hij/zij écht bereikbaar is voor ze (via e-mail, maar ook mobiel) 5. Tour rond de school
Volgend op de activiteit	Halverwege de eerste week nog even informeren of alles duidelijk is

Benodigd materiaal	Laptop, sleutels school/lokalen, map beginnende docenten, al het benodigde materiaal voor de beginners
Randvoorwaarden	
Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	
Variaties/ Aanvullingen	'Belangrijke mensen' uitnodigen Puzzeltocht door de school in groepjes Ervaren docenten uitnodigen om hun visie te vertellen Rector komt met taart
Gerelateerde activiteiten	Themabijeenkomst: Visie van de school
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	Richtlijnen voor startende leraren Schoolspecifieke onderwijsboeken (zoals Montessori onderwijs)

STARTERSDAG (2)

Naam activiteit	Startersdag
Thema activiteit <i>enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching/werkdruk</i>	Enculturatie
Doel activiteit	Kennismaken met elkaar en OOP en directie en wegwijs maken voor de eerste dagen
Begeleidingsjaar	1 Aan het begin van het schooljaar
Deelnemers	Startende leraren en schoolopleider(s)
Individueel / Groep(sgrootte)	Naar gelang
Tijdsduur	2 uur
Aantal keren	2 x per schooljaar (inclusief een terugkom moment)
Vorbereiding activiteit	Uitnodigingen sturen; ruimte regelen. Infoboekjes drukken, sleutels regelen en inlogcodes. Materiaal kennismakingsronde klaarleggen.
Korte omschrijving activiteit	Voorstelronde (aan de hand van een gekozen beeld verwachtingen beschrijven ten aanzien van rol als docent binnen de organisatie; de uitwerking hiervan eventueel in een dossier bewaren). Daarna wordt informatie (en materiaal) gegeven over praktische zaken. Aan het einde worden de inlogcodes uitgetoetst en de sleutels gebruikt.
Volgend op de activiteit	Ongeveer twee a drie weken later een terugkommoment waarin de eerste ervaringen worden uitgewisseld en praktische problemen worden opgelost.
Benodigd materiaal	Envelop met spullen (op naam omdat er verschillende sleutels zijn). Ansichtkaarten (voor kennismakingsronde). Inlogcodes.
Randvoorwaarden	Het is nog in de vakantie.
Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	Voordat de docent begint met lesgeven zijn er al veel praktisch vragen en problemen beantwoord en opgelost. Een goede start is belangrijk. In de loop der jaren is gebleken dat een groep die samen start een soort van groepje blijft.

Variaties/ Aanvullingen	
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	

STARTERSDAG VOOR INSTROMERS

Naam activiteit	Startersdag/moment voor instromers halverwege het schooljaar
Thema activiteit <i>enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching/werkdruk</i>	Enculturatie
Doel activiteit	Kennismaken met de school
Begeleidingsjaar	1
Deelnemers	Instromer(s) en schoolopleider(s)
Individueel / Groep(sgrootte)	Naar gelang
Tijdsduur	45-60 minuten
Aantal keren	2 x per schooljaar (inclusief een moment met andere startende leraren)
Vorbereiding activiteit	Inlogcode; infoboekje, sleutel
Korte omschrijving activiteit	In een kennismakingsgesprek wordt de nieuwe docent verteld over de specifieke gebruiken en gewoontes van de school/afdeling. Rondje door het gebouw. Voorstellen aan OOP en andere belangrijke personen zoals collega's en teamgenoten (teamleider is al bekend)
Volgend op de activiteit	Sollicitatie; Melding benoeming
Benodigd materiaal	Starterspakket
Randvoorwaarden	Melding benoeming
Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	Instromers komen meestal niet in groepjes. Individuele benadering is de snelste en meest efficiënte wijze. Een kennismakingsrondje langs een aantal mensen waarmee samengewerkt gaat worden verlaagt drempels. Daarna kan de nieuwe docent instromen in de startersgroep

Variaties/ Aanvullingen	
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	

OMGAAN MET REGELS

Naam activiteit	'Tussen de regels'
Thema activiteit <i>enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching/ werkdruk</i>	Enculturatie
Doel activiteit	Nadenken over hanteren van regels op school en wat dat voor jou als docent betekent
Begeleidingsjaar	1
Deelnemers	Startende leraren en/of stagiairs
Individueel / Groeps grootte	2-16 deelnemers
Tijdsduur	1-2 uur
Aantal keren	1 x per schooljaar Na een half jaar een reflectiemoment
Voorbereiding activiteit	A4 met gedragsregels maken en/of printen waar discussie over kan gaan
Korte omschrijving activiteit	Elke deelnemer gaat voor zichzelf na, aan de hand van de voorbeelden op A4/PowerPoint, wat hij wel of niet acceptabel vindt in de les. Vervolgens in tweetallen vergelijken en verschillen bespreken
Volgend op de activiteit	Reflectiemoment na een half jaar
Benodigd materiaal	Zie bijlage 3: aanvullend materiaal activiteit "Omgaan met regels". PowerPoint en/of A4 met regels
Randvoorwaarden	
Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	Regels op school zijn er, maar worden niet altijd consequent toegepast. Docenten hebben ruimte om daar mee om te gaan, maar dienen zich tegelijkertijd te houden aan de vaak niet uitgeschreven mores. Dat kan een spanningsveld oproepen; wat wordt er van de

	docent verwacht en wat zijn zijn/haar eigen overtuigingen en ervaringen? Hoe kan een docent in bepaalde situaties weten wat er van hem of haar verwacht wordt?
Variaties/ Aanvullingen	
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	

LESMATERIAAL VERZAMELEN

Naam activiteit	Lesmateriaal verzamelen
Thema activiteit <i>werkdruk/ enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching</i>	Enculturatie
Doel activiteit	Startklaar maken om de lessen te geven
Begeleidingsjaar	1 Aan het begin van het schooljaar
Deelnemers	Startende leraar en begeleider uit de sectie
Individueel / Groep(sgrootte)	2 deelnemers
Tijdsduur	1 uur
Aantal keren	1 x per schooljaar
Vorbereiding activiteit	Deze activiteit opnemen in de jaarplanning, zodat het voor elke beginner plaatsvindt
Korte omschrijving activiteit	De begeleider reikt het benodigde materiaal aan om de lessen te beginnen: <ul style="list-style-type: none"> - Methoden - Benodigd lesmateriaal - Toetsmateriaal De begeleider geeft uitleg over waar wat ligt en waar de beginner alles kan vinden
Volgend op de activiteit	Een check op de <u>Startersdag</u> , kijken of alles werkt. Eventueel materiaal bestellen als het niet op voorraad is
Benodigd materiaal	Eventueel een computer
Randvoorwaarden	

Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	
Variaties/ Aanvullingen	<p>De begeleider reikt aanvullend materiaal aan om de lessen te beginnen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Practicummateriaal <p>De begeleider zorgt ervoor dat de beginnende docent toegang krijgt tot de Elektronische Leeromgeving (ELO). En legt uit hoe dit werkt.</p> <p>De begeleider en de startende leraar verkennen het lokaal</p>
Gerelateerde activiteiten	<u>Startersdag</u>
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	

DOCENT OP SCHOOL-MIDDAG

Naam activiteit	DOS-middagen en startende docenten
Thema activiteit <i>enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching/ werkdruk</i>	Enculturatie
Doel activiteit	De schoolcultuur verkennen met gelijkgestemden.
Begeleidingsjaar	1
Deelnemers	Startende leraren en schoolopleiders
Individueel / Groep(sgrootte)	Naar gelang
Tijdsduur	2 uur
Aantal keren	4 x per schooljaar
Vorbereiding activiteit	Programma vaststellen, inlezen bestaand materiaal. (Do's en don'ts)
Korte omschrijving activiteit	DOS staat voor Docenten op school-middag. Het hele team volgt dan scholing. De startende docenten volgen een programma geleid door schoolopleiders. Ventileren en delen. Onderwerpen: o.a. Regels en normen, ouderavond, omgaan met sociale media, video-interactie, beoordeling en begeleiding
Volgend op de activiteit	
Benodigd materiaal	Bestaande documentatie als het gaat om regels en normen
Randvoorwaarden	Vergaderruimte
Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	De groep is gelijkgesteld, daardoor vrijheid om te ventileren. Ook om te focussen op hoe "wij" als team de schoolcultuur willen uitdragen

Variaties/ Aanvullingen	Uitnodigen van collega's met bijzondere taken, ter info. (Dyslexie, zorg, huiskamer, counseling, huiswerkondersteuning, etc.)
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	

LES VOORBEREIDEN IN GROEPSVERBAND

Naam activiteit	Gezamenlijk les voorbereiden
Thema activiteit <i>werkdruk/ enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching</i>	Enculturatie
Doel activiteit	Input op het voorbereiden van de les leveren voor de startende leraar
Begeleidingsjaar	1 en 2
Deelnemers	De startende leraar/leraren, schoolopleider en twee (ervaren) collega's
Individueel / Groep(sgrootte)	4
Tijdsduur	1 uur (voor de voor te bereiden les)
Aantal keren	4 x per schooljaar
Vorbereiding activiteit	Afspraak maken, kopie lesmateriaal van startende leraar krijgen, globale lesinhoud hebben, lesplanformulier in viervoud, intervisievraag van de startende leraar
Korte omschrijving activiteit	In een intervisie setting legt de startende leraar de groep een vraag over de lesvoorbereiding voor, na een ronde van vragen gericht op een toelichting wordt m.b.v. de roddelmethode de startende docent van tips voorzien. De startende leraar schrijft de tips op en verwerkt deze in zijn lesvoorbereiding
Volgend op de activiteit	De startende leraar stuurt de definitieve lesvoorbereiding naar de leden van de intervisiegroep. Na de les bespreken met de schoolopleider hoe de les is verlopen, of de les verlopen is volgens planning, wat de volgende keer beter zou kunnen
Benodigd materiaal	Leerboek en kopie van leerboek voor de startende docent en de schoolopleider/vakbegeleider, lesplanformulier, vraag van de startende leraar over zijn lesvoorbereiding

Randvoorwaarden	
Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	In een intervisie setting kan de startende leraar veel tips krijgen over zijn lesvoorbereiding en deze verwerken in de door hem te geven les
Variaties/ Aanvullingen	<u>Les voorbereiden met ervaren docent</u>
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	

LES VOORBEREIDEN MET ERVAREN DOCENT

Naam activiteit	Gezamenlijk les voorbereiden
Thema activiteit <i>werkdruk/ enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching</i>	Enculturatie
Doel activiteit	Door het gezamenlijk voorbereiden van de lessen kan de startende docent leren van de ervaren docent, het voorbereiden kan efficiënter verlopen, vragen die tijdens het voorbereiden zich voordoen kunnen direct gesteld worden, op didactisch gebied kan bijvoorbeeld de afwisseling een aandachtspunt zijn
Begeleidingsjaar	1 en 2
Deelnemers	Startende leraar en schoolopleider of vakbegeleider
Individueel / Groep(sgrootte)	2
Tijdsduur	Voor iedere voorbereide les is een uur nodig
Aantal keren	Vier keer per schooljaar
Vorbereiding activiteit	Afspraak maken, kopie lesmateriaal van startende docent krijgen, globale lesinhoud hebben, lesplanformulier in tweevoud
Korte omschrijving activiteit	De twee betrokkenen gaan met elkaar de les inplannen m.b.v. een lesplanformulier. Beiden leveren input over welke activiteit waarom in de les gaat plaatsvinden, er worden keuzes gemaakt over de didactische werkwijze die goed bij het onderwerp past. Er is inbreng als het gaat om inzetten van digitale hulpmiddelen
Volgend op de activiteit	Als de les gegeven is, volgt terugkoppeling met de schoolopleider waarin antwoord wordt gegeven op hoe de les verlopen is, of de les verlopen is volgens planning, wat de volgende keer beter zou kunnen
Benodigd materiaal	Leerboek en kopie van leerboek voor de startende docent en de schoolopleider/vakbegeleider, lesplanformulier

Randvoorwaarden	
Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	In een meester-gezel setting kan de startende docent leren van de ervaring van de schoolopleider/vakbegeleider, kan de startende docent zijn ervaring in het voorbereiden van een les uitbreiden, kunnen vragen die zich tijdens de lesvoorbereiding voordoen, direct beantwoord worden, kan het proces van lesvoorbereiding efficiënter worden. Het stilstaan bij de fasen van een les (beginsituatie, doelstellingen, leerinhoud, didactische werkvormen, didactisch materiaal of de media, eventueel bordschema en de timing) kunnen de kwaliteit verhogen
Variaties/ Aanvullingen	Les voorbereiden in groepsverband
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	

Thema Professionele Ontwikkeling

OUDERAVOND

Naam activiteit	'Meet & Greet'
Thema activiteit <i>enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching/ werkdruk</i>	Professionele ontwikkeling
Doel activiteit	Inzicht geven in de rol die een docent op een ouderavond heeft en de rol van de ouders begrijpen
Begeleidingsjaar	1
Deelnemers	Startende leraren en/of stagiairs
Individueel / Groepsgrootte	3-16 deelnemers
Tijdsduur	1-2 uur
Aantal keren	Eenmaal, voor de eerste ouderavond en direct erna
Vorbereiding activiteit	Theorie over de driehoek leerling - ouder – docent uitdelen aan/mailen naar deelnemers
Korte omschrijving activiteit	Rollenspel: twee of drie docenten spelen de scene, de anderen observeren. Samen in groepjes nabespreken
Volgend op de activiteit	Na de ouderavond bespreken hoe het gegaan is. Was alles naar verwachting, wat niet en is dat te verklaren
Benodigd materiaal	Zie bijlage 4: aanvullend materiaal activiteit "Ouderavond" PowerPoint en/of A4 met opdrachten
Randvoorwaarden	
Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	Met een rollenspel kan een startende leraar op realistische wijze oefenen met de verschillende aspecten van een ouderavond
Variaties/ Aanvullingen	

Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	
---	--

OUDERAVOND (2)

Naam activiteit	“10 minutengesprek”
Thema activiteit <i>werkdruk/ enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching</i>	Professionele ontwikkeling
Doel activiteit	Op doelgerichte manier ouders informeren over vorderingen van hun zoon/dochter. Kunnen inspelen op vragen/opmerkingen van ouders
Begeleidingsjaar	1
Deelnemers	Startende leraren en/of stagiairs
Individueel / Groep(sgrootte)	3-10 deelnemers
Tijdsduur	45-60 minuten
Aantal keren	1 x
Vorbereiding activiteit	(Voldoende) casusbeschrijvingen maken, printen en meenemen Observatieformulieren printen en meenemen
Korte omschrijving activiteit	Aan de hand van een casus wordt een rollenspel gespeeld. 1 deelnemer neemt de rol van docent; 1 deelnemer speelt de ouderrol; de andere deelnemers observeren en geven naderhand feedback
Volgend op de activiteit	Nabespreken van de daadwerkelijke ouderavond: wat ging er goed en wat ging er anders dan verwacht? Eventueel ook reflecteren op het 10 minutengesprek en toevoegen aan portfolio/POP
Benodigd materiaal	Casussen (kopiëren in viervoud) Internet/computer/beamer
Randvoorwaarden	
Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	Vooraf door het spelen van een rollenspel kan de werkelijkheid benaderd worden

Variaties/ Aanvullingen	Andere casussen waarin andere gesprekstema's centraal staan
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	http://www.leraar24.nl/video/1194 en/of https://www.leraar24.nl/video/1116

LESOBSERVATIE BIJ ERVAREN COLLEGA

Naam activiteit	Lesobservatie bij ervaren college
Thema activiteit <i>werkdruk/ enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching</i>	Professionele Ontwikkeling
Doel activiteit	Leren van de ervaring van (vak)collega
Begeleidingsjaar	1
Deelnemers	Startende leraar en ervaren collega
Individueel / Groep(sgrootte)	2 deelnemers
Tijdsduur	1 lesuur
Aantal keren	1 x per schooljaar, meer indien wenselijk
Vorbereiding activiteit	Leerdoel bepalen: waar ga je in de les op letten. Toestemming aan collega vragen om de les te observeren. Rooster bekijken, met collega overleggen welke les handig is om te observeren
Korte omschrijving activiteit	De startende leraar gaat bij een ervaren collega een les bijwonen. De starter heeft een observatie-doel (bijvoorbeeld orde houden of didactiek). Noteert tijdens de observatie wat hem/haar opvalt
Volgend op de activiteit	Eventueel verslaglegging en nabespreken van het leerdoel (niet zozeer de geobserveerde les) van de startende leraar met schoolopleider
Benodigd materiaal	Pen, papier, laptop en/of tablet
Randvoorwaarden	
Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	
Variaties/ Aanvullingen	

Gerelateerde activiteiten	
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	

LESOBSERVATIE BIJ ERVAREN COLLEGA (2)

Naam activiteit	Les observeren van ervaren docent
Thema activiteit <i>enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching/ werkdruk</i>	Professionele ontwikkeling
Doel activiteit	De startende docent leert door het observeren van ervaren collega's hoe anderen (meaningful others) hun professionele identiteit vorm geven. Door het observeren van ervaren collega's kan de startende docent reflecteren op zijn eigen lessen en die van de ervaren collega. Door het ervaren van andere manieren van lesgeven, van omgaan met leerlingen kan de startende docent zijn keuzemogelijkheden hoe iets aangepakt kan worden, uitbreiden
Begeleidingsjaar	1
Deelnemers	De startende docent, ervaren collega en de schoolopleider
Individueel / Groep(sgrootte)	2 / 3
Tijdsduur	1 lesuur observeren en 1 uur nabespreken
Aantal keren	Driemaal per jaar
Vorbereiding activiteit	De startende docent formuleert op papier welke facetten van het lesgeven hij bij de ervaren docent wil observeren, de schoolopleider legt het contact tussen de startende docent en de ervaren docent en maakt een afspraak welke les geobserveerd gaat worden
Korte omschrijving activiteit	De startende docent observeert die activiteit van de ervaren docent waarvan hij vindt dat er bij zichzelf verbetering mogelijk is dan wel waar hij vragen over heeft, zich onzeker over voelt. Als hij niets kan bedenken is overleg met de schoolopleider mogelijk om gezamenlijk tot activiteiten die geobserveerd kunnen worden te komen. Hij schrijft zijn (feitelijke) observaties van die activiteit op papier

Volgend op de activiteit	Nabespreken met de schoolopleider, formuleren van veranderingen die de startende docent in zijn eigen lessen gaat doorvoeren
Benodigd materiaal	Leeg vel papier, pen
Randvoorwaarden	Ervaren college die bereid is om zijn les te laten observeren
Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	Door het observeren van ervaren collega's kan de startende docent in contact komen met oplossingen voor door hem ervaren problemen. De kwaliteit van zijn eigen lessen kan hierdoor toenemen
Variaties/ Aanvullingen	De geobserveerde les kan ook nabesproken worden met de ervaren docent. Door dit contact kan er een uitwisseling van ideeën plaatsvinden
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	"Observeren kun je leren"

LESOBSERVATIE BIJ ERVAREN COLLEGA (3)

Naam activiteit	Lesbezoek van 2 ^e jaars aan ervaren collega's
Thema activiteit <i>enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching/werkdruk</i>	Professionele ontwikkeling
Doel activiteit	De tweede jaars docent verbetert door een observatiecyclus zijn eigen docentvaardigheden
Begeleidingsjaar	2
Deelnemers	Startende leraren, schoolopleider en/of ervaren collega's
Individueel / Groep(sgrootte)	2 tot 6
Tijdsduur	1 uur per keer, in totaal 6 keer 1 uur
Aantal keren	6
Vorbereiding activiteit	Ruimte bespreken, gezamenlijk observatiedoel formuleren, ervaren collega benaderen met de vraag of een tweede jaars docent bij hem mag surveilleren
Korte omschrijving activiteit	1u gezamenlijk lesobservatiedoel formuleren; 1u gericht observeren door 2 ^e jaars bij ervaren collega; 1u gezamenlijk nabespreken a.d.h.v. vragenformulier; 1u observeren 2 ^e jaars bij elkaar; 1u gezamenlijk nabespreken; 1u 2 ^e jaars formuleren POP n.a.v. nabespreking
Volgend op de activiteit	SO bespreekt POP individueel na; lesobservatie met ervaren collega wordt teruggekoppeld met desbetreffende collega
Benodigd materiaal	Geformuleerd observatiedoel, laptop voor lesobservatie, collega die geobserveerd wil worden
Randvoorwaarden	Medewerking van ervaren collega's
Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	Het leren naar behoefte van de startende leraar (gezamenlijk geformuleerd observatiedoel) heeft door de inrichting direct effect

	heeft op zijn eigen leerproces (het van elkaar, van mede-starters en van ervaren collega's leren)
Variaties/ Aanvullingen	-
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	-

TOETSEN NAKIJKEN MET ERVAREN DOCENT

Naam activiteit	Met ervaren docent toetsen nakijken
Thema activiteit <i>enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching/ werkdruk</i>	Professionele ontwikkeling
Doel activiteit	De startende leraar (meer) zekerheid laten verkrijgen ten aanzien van het nakijken van toetsen
Begeleidingsjaar	1
Deelnemers	Startende leraar en ervaren collega
Individueel / Groep(sgrootte)	2
Tijdsduur	1 uur
Aantal keren	Eenmalig, eventueel op verzoek van de startende docent herhalen
Vorbereiding activiteit	Het verzamelen van proefwerken/toetsen van hetzelfde hoofdstuk van twee parallelklassen, het ontwerpen van/ het meenemen van een correctiemodel
Korte omschrijving activiteit	De startende docent en de ervaren collega van dezelfde sectie kijken samen een toets van een leerling na, daarna kijken ze individueel een vijftal toetsen na welke vraag voor vraag besproken worden. De geconstateerde verschillen worden besproken
Volgend op de activiteit	De startende docent noteert wat hij ervaren heeft bij het gezamenlijk nakijken van toetsen. Hij formuleert een reden/argument/verklaring bij de vragen/antwoorden die niet dezelfde puntentoekenning kregen
Benodigd materiaal	Toetsen parallelle klassen, correctiemodel, pen
Randvoorwaarden	Zelfde proefwerken uit parallelklassen van enkele leerlingen moeten aanwezig zijn; vakcollega moet bereid zijn tijd te investeren

<p>Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen</p>	<p>Startende docenten voelen zich vaak onzeker bij het nakijken van antwoorden van leerlingen op toetsvragen: is dit antwoord nou wel goed of niet goed, hoeveel punten ken ik aan dit antwoord toe? Door gezamenlijk met een correctiemodel de proefwerken/toetsen na te kijken doet de startende docent ervaring op in het nakijken van proefwerken/toetsen en ontdekt wat de overwegingen zijn van een ervaren docent om een bepaald aantal punten aan een vraag toe te kennen</p>
<p>Variaties/ Aanvullingen</p>	
<p>Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)</p>	

PRAKTIJK GERICHT ONDERZOEK UITVOEREN

Naam activiteit	Praktijk gericht onderzoek uitvoeren
Thema activiteit <i>enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching/ werkdruk</i>	Professionele ontwikkeling
Doel activiteit	Door middel van het doen van praktijkonderzoek ontwikkelt de startende leraar zich en verhoogt de kwaliteit van zijn dagelijkse lespraktijk
Begeleidingsjaar	2
Deelnemers	Startende leraren en schoolopleider(s)
Individueel / Groep(sgrootte)	2 – 10
Tijdsduur	3 x 3 uur
Aantal keren	3
Vorbereiding activiteit	1 ^e bijeenkomst: uiteenzetten praktijkgericht onderzoek, mogelijke onderzoeksthema's inventariseren en noemen, keuze maken 2 ^e bijeenkomst: aanpak onderzoek uitwisselen (probleemstelling, onderbouwing, wijze van onderzoek, interventie, oplossing) Uitvoeren onderzoek 3 ^e bijeenkomst: uitkomsten inventariseren en uitwisselen
Korte omschrijving activiteit	De startende leraar voert een kortlopend praktijkonderzoek uit in zijn eigen lesomgeving. Hiertoe formuleert hij het gesignaleerde probleem, stelt een onderbouwing op (hoe weet je dat dit een probleem is?), geeft een verklaring (hoe kun je dit probleem verklaren?), draagt oplossingen aan (welke oplossingen ga ik inzetten en waarom deze?), en benoemt het resultaat (wat wil ik bereiken, wat moet de interventie opleveren?). Hij kiest een vak, een klas, een onderwerp

Volgend op de activiteit	Na het praktijkonderzoek formuleert hij oplossingen en zet deze in zijn dagelijkse lespraktijk in
Benodigd materiaal	Lokaal voor de bijeenkomsten, handboek hoe onderzoek te doen
Randvoorwaarden	
Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	Door het uitvoeren van kortlopend praktijkonderzoek zal de startende docent een onderzoekende houding ontwikkelen ten aanzien van zijn eigen lespraktijk
Variaties/ Aanvullingen	
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	

LES-STUDIE

Naam activiteit	Les-Studie
Thema activiteit <i>enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching/ werkdruk</i>	Professionele ontwikkeling
Doel activiteit	<p>Het doel van Les-Studie is samenwerken aan vak- en kennisontwikkeling, waarbij de concrete lesvoorbereiding en – uitvoering centraal staan. Beginnende docenten werken samen (eventueel ook met ervaren docenten) aan het ontwerpen, uitvoeren en onderzoeken van een les.</p> <p>Vertrekpunt van de Les-Studie is de eigen praktijk van de teamleden en hun vragen ten aanzien vakinhoud, lesuitvoering en leeropbrengst. Op basis van de eigen praktijkvraag wordt een onderzoeksles ontworpen. Het draait hierbij vooral om het verwerven van professionele kennis door onderzoek te doen naar de eigen lespraktijk.</p> <p>Een les-studieteam is in feite een werkgroep van professionals die door het ontwerpen van onderwijs onderzoek doet naar het leren van leerlingen. De focus ligt hierbij nadrukkelijk op het leren van de leerlingen en dus niet zozeer op het functioneren van de docent</p>
Begeleidingsjaar	2 en 3
Deelnemers	Beginnende docenten, schoolopleider(s) en/of ervaren collega's.
Individueel / Groep(sgrootte)	3-6 deelnemers
Tijdsduur	50 uur. Dit zal verspreid zijn over 12 weken en gemiddeld 4 uur per week aan tijd kosten (inclusief bijeenkomst)
Aantal keren	5-10 x per schooljaar (afhankelijk van beschikbare tijd). Naast de bijeenkomsten wordt ook twee keer een les uitgevoerd en geobserveerd
Vorbereiding activiteit	Afhankelijk van de bijeenkomst wordt een voorbereidingsactiviteit uitgevoerd. Dit kan het kijken van een instructievideo zijn, artikelen lezen of nadenken over een lesontwerp etc. zijn. Een wat intensievere

	activiteit is het uitvoeren en observeren van de les. Op de dag van de uitvoering vindt idealiter ook een voor- en nabespreking plaats
Korte omschrijving activiteit	<p>Les-Studie bestaat uit een cyclus van vijf fasen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Formuleren van een praktijkvraag en leerdoel(en) 2. Planning van de onderzoeksles en de studie 3. Les uitvoeren, observeren en evalueren 4. Reflecteren en reviseren (en eventueel opnieuw uitvoeren, observeren en evalueren) 5. Documenteren van de Les-Studie en delen van kennis <p>Deze cyclus wordt gespreid over een aantal bijeenkomsten doorlopen</p>
Volgend op de activiteit	Het delen van de resultaten, binnen het team, de school of zelfs daarbuiten en/of het doorlopen van een tweede Les-Studie cyclus
Benodigd materiaal	Draaiboek met de inhoud per bijeenkomst en enkele formats, een ruimte om rustig te kunnen overleggen/samen te werken en iemand die de rol van <i>facilitator</i> vervult. Het verdient de voorkeur dat dit iemand is die bekend is met Les-Studie
Randvoorwaarden	
Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	Naast een variëteit aan ontworpen en uitgeprobeerde lessen leidt Les-Studie vooral tot verdieping van vakinhoudelijke en –didactische kennis, ontwikkeling van samenwerking en collegiale netwerken, een versterking van de focus op het leren van de leerlingen en een versterking van de motivatie en professioneel zelfvertrouwen van de teamleden
Variaties/ Aanvullingen	Les-Studie bovenschools trekken om het divergerende denken te bevorderen
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	<p>Stepanek, J., Appel, G., Leong, M., Turner Mangan, M., & Mitchell, M. (2007). <i>Leading lesson study</i>. California: Corwin press.</p> <p>Logtenberg, H. & de Lange, S.M. (2013) <i>Lesson Study. Methodiek voor teamleren bij instructie</i>. CPS en Universiteit Utrecht.</p> <p>Gedownload op 3-11-2014, van http://www.schoolaanzet.nl/over-school-aan-zet/call-for-proposals/lesson-study-ogw-povo/</p>

THEMABIJENKOMST: ZELFSTANDIG WERKEN

Naam activiteit	Themabijeenkomst "Zelfstandig werken en het creëren van een goede werksfeer"
Thema activiteit <i>enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching/ werkdruk</i>	Enculturatie en professionele ontwikkeling
Doel activiteit	De startende docent krijgt meer handvatten om een goede werksfeer tijdens het zelfstandig werken te scheppen
Begeleidingsjaar	1
Deelnemers	Startende leraren en/of stagiaires en schoolopleider
Individueel / Groepsgrootte)	4 tot 12
Tijdsduur	1 ½ uur
Aantal keren	Deze themabijeenkomst is eenmalig, in totaal zijn er 8 themabijeenkomsten, ieder met een ander thema
Vorbereiding activiteit	Ruimte organiseren, uitnodigingen voor de bijeenkomst mailen naar deelnemers, bijlagen kopiëren
Korte omschrijving activiteit	De themabijeenkomst "creëren van een goede werksfeer tijdens het zelfstandig werken"
Volgend op de activiteit	
Benodigd materiaal	Zie bijlage 5: aanvullend materiaal activiteit "Themabijeenkomst: zelfstandig werken"
Randvoorwaarden	
Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	Door deze themabijeenkomst kan de startende docent gericht met input van de bijeenkomst werken aan het goed verlopen van zijn zelfstandig werkles
Variaties/ Aanvullingen	<ul style="list-style-type: none"> - er kan ook aan de hand van een video opname van 2 lessen waarin zelfstandig gewerkt wordt (een goede en een minder goed) gekeken worden en deze evalueren; - er kan met casussen gewerkt worden die de schoolopleider

	aanlevert; - de startende docent levert zelf een situatie/casus aan die besproken wordt
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	

Thema Observatie & Coaching

INTERVISIE: DE INCIDENTMETHODE

Naam activiteit	Intervisie: De incidentmethode
Thema activiteit <i>enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching/werkdruk</i>	Observatie en coaching
Doel activiteit	Zoeken van oplossing voor ‘problemen’ door gebruik te maken van een zeer gestructureerde methode
Begeleidingsjaar	1,2 en 3
Deelnemers	Startende leraren en schoolopleider
Individueel / Groep(sgrootte)	5 - 8 deelnemers
Tijdsduur	45 minuten
Aantal keren	3x per jaar
Vorbereiding activiteit	Doornemen procedure met deelnemers; duidelijke afspraken maken; rol van de voorzitter/gespreksleider
Korte omschrijving activiteit	Een incident/probleem/casus dat zich heeft voorgedaan wordt uitgelicht door de inbrenger. Vervolgens formuleren de deelnemers meerdere mogelijke aanpakken, met daarbij een uitleg waarom ze denken dat deze aanpak juist/effectief is. Tot slot vertelt de inbrenger wat de daadwerkelijke uitkomst was
Volgend op de activiteit	Opschrijven van opbrengst van de intervisie, eventueel nabespreken
Benodigd materiaal	Zie bijlage 6: aanvullend materiaal activiteit “Intervisie – Incidentmethode”, pen en papier en de procedure
Randvoorwaarden	Er moet een vertrouwensrelatie zijn. Veilige omgeving. Coaching, geen beoordeling

Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	Met behulp van de methode wordt een probleem/situatie losgemaakt van allerlei bijkomende zaken. De kijk van anderen op de situatie werkt zeer verhelderend en is vaak een eyeopener voor de inbrenger
Variaties/ Aanvullingen	Intervisie zonder begeleiding: starters zijn om de beurt gespreksleider
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	

INTERVISIE: HET KWALITEITENSPEL

Naam activiteit	Kwaliteitspel
Thema activiteit <i>werkdruk/ enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching</i>	Observatie en coaching
Doel activiteit	Bewust worden van de eigen kwaliteiten en feedback geven en ontvangen (vergelijken van zelfbeeld met wat anderen vinden)
Begeleidingsjaar	1, 2 en 3
Deelnemers	Startende leraren en/of ervaren docenten
Individueel / Groep(sgrootte)	2-6 deelnemers
Tijdsduur	45-60 minuten
Aantal keren	3 x per schooljaar (in verschillende vorm)
Vorbereiding activiteit	Spelregels bespreken
Korte omschrijving activiteit	<p>Elke docent ontvangt willekeurig 5 kaarten met kwaliteiten erop. De rest van de kaarten worden blind op een stapeltje gelegd.</p> <p>Degene die aan beurt is neemt een extra kaart van de stapel. De docent legt één van de zes kaarten weg. Dat is de kaart waarvan de docent vindt dat die kwaliteit het minst past. Deze kaart kan: -Open neergelegd worden voor die speler die deze kwaliteit wel heeft óf op een aparte stapel neergelegd worden</p> <p>Aan het eind van het spel (als de kaarten op zijn of eventueel eerder) legt iedere docent de kaarten uit de hand open op tafel en vergelijkt ze met de kaarten die voor zich liggen (vergel. Zelfbeeld en beeld dat anderen van je hebben). De docenten bespreken na: wat valt er op?</p>
Volgend op de activiteit	Eventueel reflecteren op de uitkomsten van het kwaliteitspel en toevoegen aan portfolio/ POP

Benodigd materiaal	Het kwaliteitenspel
Randvoorwaarden	
Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	Verfrissend om m.b.v. verschillende spelvormen intervisie activiteiten te doen
Variaties/ Aanvullingen	Meerdere spelvormen (4) die in de beknopte handleiding staan beschreven. Een uitgebreide handleiding met 20 spelvormen is eveneens verkrijgbaar. Ook het “tipgevers-spel” is een aardige manier om tijdens intervisiebijeenkomsten te spelen (cedgroep)
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	www.kwaliteitenspel.nl https://www.leraar24.nl/video/1624 www.cedgroep.nl

INTERVISIE: VIDEO-INTERVISIE

Naam activiteit	Video-intervisie
Thema activiteit <i>enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching/werkdruk</i>	Observatie en coaching
Doel activiteit	Ontvangen van positieve feedback van deelnemers om jezelf te verbeteren en/of je zelfvertrouwen te versterken
Begeleidingsjaar	1,2 en 3
Deelnemers	Startende leraren en schoolopleider
Individueel / Groep(sgrootte)	3-10 deelnemers
Tijdsduur	45 minuten
Aantal keren	Maximaal 10 (elke deelnemer 1x video-intervisie)
Vorbereiding activiteit	Afspraken positieve feedback. Procedure
Korte omschrijving activiteit	<ul style="list-style-type: none"> - Tonen lesfragment 5 à 10 min), zonder opdracht, observeren, aantekeningen maken, geen interpretaties - Rondje observaties delen - Inbrenger motiveert keuze videofragment; formuleert 'kijkopdracht' - Nogmaals tonen fragment - Observeren, aantekeningen maken uitgaande van opdracht - Informatieronde (verheldering situatie) - Tips en tops
Volgend op de activiteit	Opschrijven van opbrengst van de interventie, eventueel nabespreken
Benodigd materiaal	Pen, papier, videoapparatuur

Randvoorwaarden	Er moet een vertrouwensrelatie zijn. Veilige omgeving. Coaching, geen beoordeling
Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	Delen van ervaringen versterkt professionele groei; herkenning
Variaties/ Aanvullingen	Intervisie: De incidentmethode
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	

VIDEO-INTERACTIE BEGELEIDING

Naam activiteit	Video-Interactie begeleiding
Thema activiteit <i>enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching/ werkdruk</i>	Observatie en Coaching
Doel activiteit	Sterk docentengedrag krachtig inzetten. Inzien van- en anticiperen op leerling-docent interactie
Begeleidingsjaar	1, 2 en 3
Deelnemers	Startende leraar en schoolopleider
Individueel / Groep(sgrootte)	Individueel Nabespreken kan ook in veilige groep, indien toestemming van betrokken startende docent
Tijdsduur	4-5 uur
Aantal keren	1 à 2 keer in een schooljaar
Vorbereiding activiteit	In een voorbespreking formuleren de startende docent en de VIB-er samen een VIB-vraag. De vraag is gericht op interactie docent-leerlingen, is concreet en begeeft zich in de zone van naaste ontwikkeling
Korte omschrijving activiteit	De VIB-er maakt video-opnamen met de focus op deze vraag tijdens een afgesproken moment in de les. Aan de leerlingen wordt uitgelegd wat en waarom i.v.m. privacy
Volgend op de activiteit	De VIB-er selecteert fragmenten en bereid reflectie voor. De VIB-er en startende docent kijken samen naar de fragmenten en voeren een reflectief gesprek met ontwikkeling als doel. Evt. zijn de beelden toegankelijk voor intervisie
Benodigd materiaal	Digitale videocamera
Randvoorwaarden	Vrije ruimte voor nabespreking, met beeldscherm en geluid

Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	Omdat startende docent en coach naar dezelfde beelden kijken, is reflecteren makkelijker en zinvoller
Variaties/ Aanvullingen	Video is spannend voor de docent. Veiligheid staat voorop!
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	Coachen op contact, uitgave van het CPS, De basis in het primaire proces

OBSERVATIE MET ICALT IN DE KLAS

Naam activiteit	Observatie met ICALT in de klas
Thema activiteit <i>werkdruk/ enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching</i>	Observatie en coaching
Doel activiteit	De beginnende docent begeleiding op maat geven door zo objectief mogelijk te observeren met behulp van het ICALT observatieformulier
Begeleidingsjaar	1, 2 en 3
Deelnemers	Startende leraar en schoolopleider
Individueel / Groep(sgrootte)	In een klas (willekeurig)
Tijdsduur	Eén lesuur
Aantal keren	Twee keer per jaar
Vorbereiding activiteit	Printen ICALT observatieformulier of app installeren Rooster van docent bekijken en les kiezen Docent informeren dat les geobserveerd gaat worden
Korte omschrijving activiteit	Schoolopleider zit in het lokaal, observeert de les en maakt aantekeningen. Tijdens of na de les vult hij/zij het ICALT observatieformulier in. Scores 3 en 4 worden toegekend aan onderdelen die voldoende aanwezig waren in de les, waarbij score 4 wordt toegekend aan gedrag dat overeenkomt met die van een ervaren docent. Scores 1 en 2 worden toegekend aan onderdelen waarvan de observator vindt dat het gaat om een 'gemiste kans'. In zo een geval is het onderdeel niet naar voren gekomen in de les, terwijl dit wel wenselijk was geweest. Bij twijfel over bepaalde onderdelen kan een gesprek aangaan met de

	<p>beginnende docent nuttig zijn. Bijvoorbeeld: “ik kon niet goed bepalen of je de excellente leerlingen hebt onderscheiden van de andere leerlingen, hoe kijk jij hier tegenaan?” En op basis van het antwoord van de beginnende docent kan alsnog een score worden toegekend</p>
Volgend op de activiteit	Een coaching gesprek n.a.v. de ICALT observatie vindt vervolgens plaats op een geplande afspraak tussen de schoolopleider en de beginnende docent
Benodigd materiaal	<p>Zie bijlage 7: aanvullend materiaal bij activiteit “Observatie met ICALT in de klas” voor het ICALT observatieformulier en aandachtspunten bij het observeren met het ICALT</p> <p>Pen en papier</p>
Randvoorwaarden	De schoolopleider is getraind in het observeren met het ICALT
Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	Op deze manier kan een schoolopleider een zo objectief mogelijk beeld krijgen van de startende leraar, door alleen naar gedrag te kijken dat te observeren is
Variaties/ Aanvullingen	<ul style="list-style-type: none"> - Observatie met ICALT van video-opname - Observatie met leerlingenversie van ICALT - Coaching gesprek n.a.v. de ICALT observatie - ICALT training observatie
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	<ul style="list-style-type: none"> - Informatiebrochure INO 2014-2017 - Inspectie van het Onderwijs (2009). <i>International Comparative Analysis of Learning and Teaching in Math Lessons in Several European Countries.</i> - Richtlijnen voor de observator - Richtlijnen voor de startende leraar

Bijlagen

BIJLAGE 1: LEEG ACTIVITEITEN SCHEMA

Naam activiteit	
Thema activiteit <i>werkdruk/ enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching</i>	
Doel activiteit	
Begeleidingsjaar	
Deelnemers	
Individueel / Groep(sgrootte)	
Tijdsduur	
Aantal keren	
Vorbereiding activiteit	
Korte omschrijving activiteit	
Volgend op de activiteit	
Benodigd materiaal	
Randvoorwaarden	
Motivatie om activiteit op deze manier in te vullen	
Variaties/ Aanvullingen	

Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	
--	--

BIJLAGE 2: AANVULLEND MATERIAAL ACTIVITEIT "TIMEMANAGEMENT"

Kernkwadranten

BIJLAGE 3: AANVULLEND MATERIAAL ACTIVITEIT “OMGAAN MET REGELS”

Regels en afspraken

Mag een leerling bij jou: ·

- tijdens de les naar de wc?
- door de klas lopen, bijv. naar de prullenbak?
- een flesje water drinken?
- een boterham eten?
- muziek luisteren als er zelfstandig gewerkt wordt?
- met zijn of haar buurman uit 1 boek werken?
- voor de bel gaat de tas inpakken?
- aan een ander vak werken?
- jou tutoyeren?
- de middelvinger opsteken tegen een medeleerling?
- kauwgom kauwen?
- zich opmaken tijdens de les?
- de telefoon op tafel hebben?
- op een andere plaats dan volgens de plattegrond gaan zitten?
- je op Facebook uitnodigen?
- een foto van je maken terwijl je les geeft?
- iets negatiefs over een andere docent zeggen?
- vragen of je een vriend/vriendin hebt?
- Vloeken
- het woord 'kanker' gebruiken?
- het huiswerk niet maken?
- tegen een leerling 'hou je bek' zeggen?
- door de klas roepen dat hij er niets van snapt?
- als de les begonnen is naar de locker om boeken te halen?
- bedenk zelf een dilemma!

Opdracht

1. Zet een + bij bovenstaande situaties als je het toestaat, een - als je het niet toestaat. Zet een "?" achter de situaties waar je over twijfelt.
2. Vergelijk je antwoord met je groepsleden; waar zijn de overeenkomsten, waarover verschil je van mening? Bespreek een aantal situaties met elkaar.
3. Leg uit welk dilemma je hebt geformuleerd en vraag raad aan je groepsleden.
4. Wat kun je concluderen over 'wat er bij jou in de klas mag'?
5. In hoeverre wijk je af van de gangbare regels op school?
6. Welke conclusie(s) kun je hier aan verbinden?

BIJLAGE 4: AANVULLEND MATERIAAL ACTIVITEIT “OUDERAVOND”

Rollenspel de bal

Ouder(s): Floor zit in de brugklas. Op de basisschool had ze een lieve begrijpende juf, waar ze heel goed contact mee had. Op het Boni zit ze in een klas met 25 leerlingen. Je denkt dat ze te weinig aandacht krijgt bij bepaalde vakken en dat ze daardoor niet gemotiveerd is en onder haar niveau presteert. Ze had slechts een 7 op het rapport en een B voor inzet.

Docent: Floor zit in een brugklas met 25 leerlingen, waarvan een aantal met ADD en ADHD die nogal wat tijd van je eisen. Je bent blij als het er enigszins ordelijk aan toe gaat en je aan de stof toekomt. Individuele aandacht en begeleiding zou je graag willen, maar je komt er niet of nauwelijks aan toe.

BIJLAGE 5: AANVULLEND MATERIAAL ACTIVITEIT “THEMABIJEENKOMST: ZELFSTANDIG WERKEN”

Observaties uit de ‘moeilijke’ klas: wat een startende docent vaak doet

Bij beginnende docenten zien we in een ‘moeilijke’ klas vaak een combinatie van enkele van onderstaande aspecten (lijst is alles behalve compleet)

De beginnende docenten:

1. Heten de individuele leerlingen minder vaak welkom
2. Maken geen of weinig contact met leerlingen bij binnenkomst
3. Vertonen regelmatig gedrag met ongewenst effect
4. Voeren regelmatig strijd om de ‘schuld’vraag
5. Hanteren langdurige plenaire situaties met open vragen
6. Vertonen beperkt gedragsrepertoire
 - a. Belonen weinig
 - b. Belonen wel de inhoud, zelden het gedrag
 - c. Spreken vertrouwen in leerlingen niet uit
7. Vertonen beperkt correctie-repertoire
 - a. Uiten correcties van te hoge intensiteit
 - b. Wachten lang met correcties
 - c. Uiten ontevreden, klagerige correcties
 - d. Dreigen regelmatig
 - e. Kijken te weinig of correcties worden opgevolgd
 - f. Kiezen er soms voor de hele klas te straffen
 - g. Sturen er meerdere leerlingen per les uit
 - h. Glimlachen verontschuldigend bij correcties
8. Durven niet altijd te corrigeren
9. Gaan lang in discussie met leerlingen over gedrag en voorvallen
10. Fixeren op een beperkt aantal leerlingen
11. Spreken met een te hoog stemvolume
12. Gaan op alle vragen en opmerkingen in (niet ‘parkeren’)
13. Hanteren complexe procedures
14. Maken weinig kletspraatjes met leerlingen

15. Communiceren soms weinig enthousiasme voor inhoud of taak
16. Leggen de lat te hoog
17. Hebben last van 'beelden' of 'opvattingen'
 - a. Aardig gevonden willen worden
 - b. Geen boeman willen zijn
 - c. Niet kinderachtig willen zijn
 - d. Geen leeftijdsverschil ervaren
18. Hebben niet altijd een adequate analyse van de situatie
19. Hebben negatieve verwachtingen ten aanzien van de 'moeilijke' klas
20. Ondersteunen hun gedrag minder sterk non-verbaal
21. Laten zich onderbreken
22. Houden zich meer bezig met korte termijn effect van gedrag dan lange termijn effect
23. Identificeren zich teveel met leerlingen
24. Ervaren leerlinggedrag als op hun persoon gericht
25. Hebben onvoldoende beeld van wat wel goed gaat en waarom
26. Vertonen weinig rustig aankijk-gedrag
27. Formuleren voorzichtig (Mag het even stil zijn)

Tips hoe te handelen

Een aantal tips/mogelijkheden voor ander gedrag in een moeilijker klas:

1. Goed stoom afblazen.
2. Goede analyse maken (reflecteren).
3. Meer metacommunicatie met anderen.
4. Minder en korte plenair centraal vragen aan IIn stellen.
5. Geen of weinig open vragen stellen (geen OLG in een moeilijke klas).
6. Veel kleine concrete taakjes voor de IIn. IIn moeten weten wat er van hen verwacht wordt.
7. Werkjes meenemen en nakijken en belonen waar het kan.
8. Bij zelfstandig werken: veel rondlopen en praatjes maken.
9. Afzien van dreigen.
10. Veel met individuele IIn kletsen, over schoolse en buitenschoolse zaken (hoe gaat het; vind je het moeilijk; kom je er uit)
11. Positieve eigenschappen van IIn opzoeken, noteren en herhalen.
12. IIn verwelkomen.
13. De lat voor jezelf iets lager leggen.

14. Eenvoudige procedures hanteren en een tijdje volhouden.
15. Oefenen met aankijkgedrag (en volhouden).
16. Als het stil is, er iets over zeggen.
17. Andere correctie uitproberen (“Stilte aub” op bord schrijven).
18. Stoppen met de strijd om de schuldvraag.
19. Weinig straffen.
20. Geen zware straffen voor kleine vergrijpen (de bekende druppel).
21. Straffen duidelijk afsluiten (het weer goed maken).
22. Stemverheffingen beperken.
23. Snel, klein en rustig corrigeren.
24. Eerst zorgen dat de omstandigheden goed zijn. (Iedereen zitten, iedereen spullen op tafel, boeken open).
25. Centraal voor de klas gaan staan en actief wachten tot het stil is.
26. Werk met kleine gebaren.
27. Blijven kijken tot correctiemaatregel is uitgevoerd. Dan er iets van zeggen en dan pas doorgaan met de inhoud.
28. Oefeningen niet centraal nakijken. Gebruik nakijkbladen. In de tussentijd rondlopen.
29. Stop met maatregelen die geen of ongewenst effect hebben.
30. Anderen vragen op hulp bij analyse van de situatie.
31. Gedragwijzigingen positief verwoorden (werk in stilte aan de opdracht ipv je mag niet praten tijdens de opdracht).
32. Ik-boodschap ipv jij-boodschap.
33. Bereid de plenaire momenten goed voor, oefen desnoods voor de spiegel.
34. Wacht bij groepswork met rondlopen tot iedereen aan het werk is.
35. Bewust op zoek gaan naar en genieten van wat wel goed gaat.
36. Ontspan.
37. De les in kleine blokjes opdelen en hier een vast stramien van maken.
38. Bij de deur staan als IIn binnen komen.
39. Korte aantekeningen op bord (bereid dit goed voor), vermijd langdurig bordschrijven tijdens de les.

Het invulblad

1. Kies uit de lijst met tips en adviezen die punten die jij waardevol, belangrijk, effectief vindt:
kruis ze aan in de brochure.

2. Schrijf drie tips/adviezen op waar je in de praktijk plezier van hebt, die je dus al toepast.

3. Schrijf drie tips/adviezen op die je nog niet toepast maar die wel handig lijken.

4. Noteer wat je tegenhoudt om die toe te passen in je lessen.

5. Waarover zou je advies van je collega's willen hebben?

BIJLAGE 6: AANVULLEND MATERIAAL ACTIVITEIT “INTERVISIE: DE INCIDENTMETHODE”

Procedure incidentmethode (in volgorde nummering)

Inbrenger	Groepsleden
Informatieronde	
1. Concrete beschrijving situatie 2. Formuleren vraag 5. Vragen beantwoorden	3. Vraag opschrijven 4. Situatie verhelderen door: * Concretiseren * Samenvatten * Structureren * Doorvragen
Analyseronde	
8. Geef aan wat de kern is	6. Opschrijven kern van ‘probleem’ 7. Benoemen kern 9. Formuleren aanpak (op papier)
Adviezenronde	
11. Opschrijven alternatieven	10. Vertellen aanpak aan inbrenger
Conclusieronde	
12. Vertellen daadwerkelijke afloop 13. Aangeven alternatief bij jou past 14. Kiezen alternatief om uit te proberen	15. Wat heeft het gesprek je opgeleverd· (opschrijven) 16. Eventueel vertellen aan anderen

BIJLAGE 7: AANVULLEND MATERIAAL ACTIVITEIT “OBSERVATIE MET ICALT IN DE KLAS”

Het ICALT observatieformulier

LESOBSERVATIEFORMULIER voor het evalueren van het pedagogisch didactisch handelen van leraren

Schoolnaam en BRIN:	Datum observatie (dd-mm-jjjj):
Vestigingsnaam en nummer:	Klas:
Type opleiding: 0=bao 1=lwoo 2=bb 3=kb 4=tl 5=havo 6=vwo 7=mbo	Aantal leerlingen in de klas:
Naam geobserveerde:	Naam observator:
Vak geobserveerde:	Vak observator:
Sekse geobserveerde: M / V	Sekse observator: M / V
Aantal beroepservaringjaren geobserveerde:	Aantal beroepservaringjaren observator:
	Observator training RuG gevolgd? Ja/Nee

Observeer de volgende gebeurtenissen:

Oordeel: Omcirkel s.v.p. het gewenste antwoord:

1= overwegend zwak; 2=meer zwak dan sterk 3= meer sterk dan zwak; 4= overwegend sterk

Indicator: De leraar ...	Oordeel	
Veilig en stimulerend leerklimaat	1 ...toont in gedrag en taalgebruik respect voor leerlingen	1 2 3 4
	2 ...zorgt voor een ontspannen sfeer	1 2 3 4
	3 ...ondersteunt het zelfvertrouwen van leerlingen	1 2 3 4
	4 ...zorgt voor wederzijds respect	1 2 3 4
Efficiënte lesorganisatie	5 ...zorgt voor een ordelijk verloop van de les	1 2 3 4
	6 ...gaat tijdens de verwerking na of leerlingen de opdrachten op een juiste manier uitvoeren	1 2 3 4
	7 ...zorgt voor een doelmatig klassenmanagement	1 2 3 4
	8 ...gebruikt de leertijd efficiënt	1 2 3 4
Duidelijke en gestructureerde instructie	9 ...geeft duidelijke uitleg van de leerstof	1 2 3 4
	10 ...geeft feedback aan de leerlingen	1 2 3 4
	11 ...betrekt alle leerlingen bij de les	1 2 3 4
	12 ...gaat tijdens de instructie na of leerlingen de leerstof hebben begrepen	1 2 3 4
	13 ...bevordert dat leerlingen hun best doen	1 2 3 4
	14 ...geeft goed gestructureerd les	1 2 3 4
	15 ...geeft duidelijke uitleg van het gebruik van didactische hulpmiddelen en opdrachten	1 2 3 4
Intensieve en activerende les	16 ...hanteert werkvormen die leerlingen activeren	1 2 3 4
	17 ...stimuleert het zelfvertrouwen van zwakke leerlingen	1 2 3 4
	18 ...stimuleert leerlingen om over oplossingen na te denken	1 2 3 4
	19 ...stelt vragen die leerlingen tot denken aanzetten	1 2 3 4
	20 ...laat leerlingen hardop denken	1 2 3 4
	21 ...zorgt voor interactieve instructie	1 2 3 4
	22 ...verduidelijkt bij de aanvang van de les de lesdoelen	1 2 3 4
Afstemmen van instructie en verwerking op verschillen	23 ...gaat na of de lesdoelen werden bereikt	1 2 3 4
	24 ...biedt zwakke leerlingen extra leer- en instructietijd	1 2 3 4
	25 ...stemt de instructie af op relevante verschillen tussen leerlingen	1 2 3 4
	26 ...stemt de verwerking van de leerstof af op relevante verschillen tussen leerlingen	1 2 3 4

Leerstrategieën aanleren	27	...leert leerlingen hoe zij complexe problemen kunnen vereenvoudigen	1	2	3	4
	28	...stimuleert het gebruik van controle activiteiten	1	2	3	4
	29	...leert leerlingen oplossingen te checken	1	2	3	4
	30	...bevordert het toepassen van het geleerde	1	2	3	4
	31	...moedigt kritisch denken van leerlingen aan	1	2	3	4
	32	...vraagt leerlingen na te denken over strategieën bij de aanpak	1	2	3	4
Indicator: De leerlingen ...			Oordeel			
Betrokkenheid van leerlingen	33	...zijn betrokken bij de les	1	2	3	4
	34	...tonen zich geïnteresseerd	1	2	3	4
	35	...zijn actief op leren gericht	1	2	3	4

Aandachtspunten bij invullen ICALT observatie instrument

Uitleg scores²

Kijkindicatoren/concrete gedragingen (rechts op formulier)

0 (in de app: nee)= niet waargenomen

1 (in de app: ja) = waargenomen

De kijkindicatoren zijn niet verplicht om in te vullen. Wij raden echter sterk aan deze altijd te bekijken in uw afweging om een item te scoren. Door gebruik te maken van de kijkindicatoren richten observatoren tijdens de observatie de aandacht op dezelfde concrete gedragingen. Hierdoor worden de scores onafhankelijk(er) van de observant. De kijkindicatoren zijn niet volledig; het zijn enkele voorbeelden van concrete gedragingen die bij het betreffende item horen.

Items (midden van het formulier)

1= overwegend zwak

2= meer zwak dan sterk

3= meer sterk dan zwak

4= overwegend sterk

De score op een item is niet hetzelfde als de optelsom van de verschillende kijkindicatoren die horen bij het betreffende item. De kijkindicatoren richten de aandacht op het juiste gedrag en geven een eerste idee van een mogelijke score op het item. Echter vindt hier een eigen afweging en vertaling plaats van de frequentie en kwaliteit van het geconstateerde gedrag van de docent naar een score van 1,2, 3 of 4 op het item. De leidende vraag is steeds: 'is dit goed genoeg?'

² Om verwarring met de 1 van de kijkindicatoren en de 1 van de items te voorkomen, schrijven wij de aan te vinken opties (respectievelijk: 0 1 en 1 2 3 4) volledig uit.

Gedrag niet gezien

De regel is indien u gedrag niet heeft waargenomen, een 1 2 3 4 in te vullen. U heeft geen gedragingen gezien die horen bij het betreffende item. Op basis van de observatie van de betreffende les aangeven met een 2,3, of 4 dat de vaardigheid er al wel (deels) is klopt dan niet. Het kan zijn dat het gedurende de geobserveerde les niet nodig was de betreffende gedragingen te laten zien. In dit geval kunt u in het nagesprek van de observatie uitleggen dat een 1 betekent dat u het niet gezien heeft, dan wel gemist, dan wel de vaardigheid nog niet voldoende vond.

Uitzondering op deze regels zijn de items 1 t/m 4. Deze items horen bij het domein 'veilig en stimulerend leerklimaat'. Het kan zijn dat de betreffende docent het veilige en stimulerende leerklimaat in de periode voorafgaande aan de observatie al bewerkstelligd heeft waardoor hij/zij bepaald gedrag niet meer hoeft te vertonen. Wanneer u sterk de indruk hebt dat dit het geval is, mag u alleen op dit domein toch een 3 of een 4 scoren, ook wanneer u de concrete gedragingen niet gezien hebt. Het is dan vooral belangrijk dat u geen schendingen van een veilig leerklimaat gezien hebt.

Twijfel

Bij twijfel tussen 2 of 3, kies altijd voor 1 2 3 4. Wanneer u lang moet nadenken over een score 2 of 3 bent u er kennelijk nog niet van overtuigd dat de betreffende vaardigheid beheerst wordt door de geobserveerde docent. In het nagesprek kunt u deze twijfel met de docent bespreken. Ook bij twijfel tussen andere scores moet u de laagste score aanhouden. Twee scores omcirkelen is niet toegestaan.

Objectiviteit en eigen overtuigingen

Kijk door de bril van de items naar gedrag en niet (alleen) door de eigen bril van wat goed onderwijs is. Het is belangrijk uw eventuele algemene positieve of negatieve indruk van een docent uit te schakelen. Probeer uw (on)genoegen niet op alle domeinen te projecteren. Kijk goed naar het domein en de concrete gedragingen die bij ieder item horen. Er zijn niet veel docenten die alles goed of slecht doen! Wanneer u bijvoorbeeld met in uw achterhoofd 'ik vind deze docent goed' gaat scoren, kan het voorkomen dat uw scores op de items hierdoor beïnvloed worden. Wij vragen u echter steeds per item te kijken of het gedrag wel of niet aanwezig is en niet naar een algemene beoordeling van de betreffende docent.

Kijk uit voor het door elkaar halen van items. Het ICALT instrument helpt docentgedrag te concretiseren. Tegelijkertijd is het soms lastig items te interpreteren. De domeinen, de daar binnenvallende items en de aan de items gekoppelde kijkindicatoren hangen met elkaar samen.

Door ze allemaal te gebruiken en alles te interpreteren binnen de context van het betreffende domein of item, is de kans groter objectief te blijven en de items van elkaar gescheiden te houden. Dit voorkomt dubbel (on)voldoende geven voor hetzelfde gedrag.

Voorbeeld 1

Bij item 7 '... gebruikt de leertijd efficiënt', staat de kijkindicator: de lesmaterialen zijn afgestemd op het niveau en de ontwikkeling van de leerling. Item 7 valt onder het domein 'efficiënte lesorganisatie'.

Deze kijkindicator heeft hier een andere betekenis dan wanneer het bij 'afstemmen op verschillen' zou staan. Bij item 7 gaat het om efficiënte lesorganisatie: dit is op klassenniveau. Bijvoorbeeld: is de stof uitdagend genoeg voor dit niveau (bijvoorbeeld havo 2)?

Voorbeeld 2

Item 10 heeft betrekking op feedback geven aan de leerlingen. Dit item staat onder 'duidelijke en gestructureerde instructie'. Het gaat erom of de docent helder maakt of een antwoord goed is of niet, waarom dat zo is en dat de docent feedback geeft op de wijze waarop leerlingen tot hun antwoord komen.

Stel dat de docent dit wel doet, maar de feedback op negatieve wijze terugkoppelt, dan ligt het punt voor ontwikkeling wellicht niet bij item 10 '... geeft feedback op de leerlingen', maar bij item 2 '... zorgt voor een ontspannen sfeer' of item 3 '... ondersteunt het zelfvertrouwen van leerlingen'.

Waken voor een 'opleiders' perspectief

Het is belangrijk absoluut te scoren. Hiermee bedoelen we dat u ieder item alleen scoort op basis van wat u wel of niet hebt gezien. Dit staat tegenover relatief scoren, waarbij u bijvoorbeeld scoort in hoeverre u het gedrag van de geobserveerde docent goed genoeg vindt gegeven zijn ervaring. Dit is absoluut niet de bedoeling. Een voorbeeld is het observeren van een beginnende leraar. Wellicht laat de beginnende leraar voor een beginner een geweldige les zien, maar scoort hij of zij nog wel veel enen en tweeën. Wanneer u van zichzelf weet dat u ten opzichte van collega's vaak positiever dan wel negatiever scoort kunt u hier rekening mee houden.

Ook moet u waken voor te 'zachte' of te 'kritische' oordelen. Indien u tijdens de training merkt dat u telkens hoger of lager scoort dan anderen moet u zich afvragen of u niet te 'zacht' of te

'kritisch' oordeelt. Misschien heeft u een voorkeur voor mannen/vrouwen, jong/oud, onderbouw/bovenbouw, vak of lesgeefstijl. Bewustwording hiervan is nodig gevolgd door bijstelling.

Oefening baart kunst

Bekendheid met het instrument maakt het observeren makkelijker. Hierdoor weet u op een gegeven moment precies waar welk gedrag gescoord dient te worden. Wij raden aan een aantal keren te oefenen met het instrument voordat het als 'echte' observatie gaat tellen. Door in tweetallen te oefenen kunt u elkaar van feedback voorzien en kijken of uw oordelen in lijn met elkaar liggen.

